

Helling PROEF

Verslag Rechtvaardigheidscongres (07-03-2012)

Op 17 maart 2012 organiseerde Hellingproef een congres over rechtvaardigheid in samenwerking met het JongWBS (PvdA) en de JongTeldersstichting (VVD). De dag begon met een algemene inleiding door Marcel Wissenburg en Roland Pierik.

Vervolgens gingen we uiteen in drie subgroepen om te discussiëren over de thema's zorg, burgergeld en Responsibility to Protect (R2P).

Wat is rechtvaardig?

Marcel Wissenburg en Roland Pierik, beiden politiek filosofen, lieten hun licht schijnen over de vraag: "Wat is rechtvaardig?". Zij vertegenwoordigden hierbij twee tegengestelde visies.

Wissenburg betoogde dat het het meest rechtvaardig is als iedereen krijgt waarvoor hij/zij werkt. Mensen worden weliswaar niet met dezelfde talenten geboren, maar kunnen er wel voor kiezen om hun talenten in te zetten. Het is niet rechtvaardig als iedereen mee moet betalen voor de vakantie van iemand die dat niet doet. De overheid dient hierbij een zo klein mogelijke rol te spelen. Wel zou de overheid gehandicapten moeten ondersteunen. Wanneer iemand als gehandicapt gezien zou moeten worden werd in de discussie niet helemaal duidelijk.

Pierik wees erop dat de talenten die wij bezitten niet altijd evenveel gewaardeerd worden. Het hangt sterk van de tijd en plaats af of je talent ten volle kan benutten. Hij vindt het van groot belang dat er een gelijk speelveld wordt gecreëerd voor alle mensen. Niet iedereen kan in de huidige samenleving makkelijk meekomen. Hiervoor moet door de overheid ondersteuning worden gegeven, bijvoorbeeld in de vorm van onderwijs, waardoor iedereen uiteindelijk dezelfde uitgangspositie krijgt. Pas dan kan er sprake zijn van echte rechtvaardigheid.

Na deze algemene inleiding gingen de deelnemers uiteen in drie subgroepen. Hellingproef organiseerde de discussie over het thema Responsibility to Protect (R2P). Een verslag van deze discussie tref je hieronder aan.

Discussie over R2P

De vragen die centraal stonden bij onze workshop over R2P waren: "Welke lessen kunnen er na Libië getrokken worden als het gaat om R2P? Is R2P eigenlijk wel een goed idee?"

R2P houdt in dat de internationale gemeenschap de mensenrechten van burgers beschermt als hun eigen regering daartoe niet in staat is of zelf juist de mensenrechten schendt. Uiteindelijk werd door een groot deel van de aanwezigen de consensus bereikt dat Responsibility to

Protect een goed uitgangspunt is in de internationale politiek. Het zou eigenlijk leidend moeten zijn bij alle internationale politiek van Nederland, waarbij er onderscheid gemaakt moet worden in drie fasen:

1. Preventie door ontwikkelingssamenwerking die gericht is op het versterken van onder meer de *civil society*
2. Monitoring en conflictbemiddeling op regionaal niveau
3. Militair ingrijpen, waarbij er wordt voldaan aan strenge randvoorwaarden

We openen deze discussie met een algemene inleiding door Marie-Christine waarin ze uiteenzette wat de problemen zijn die spelen bij Responsibility to Protect. Het belangrijkste probleem met R2P is volgens haar dat er eigenlijk niet echt sprake is van vaststaand internationaal recht. Recht is daarbij ook zeker niet hetzelfde als rechtvaardigheid. Het recht is veelal een uiting van wat mensen op dat moment *denken* wat rechtvaardig is.

Het denken over het internationale recht is eigenlijk begonnen door rechtsgeleerde Hugo de Groot. Hij stelde voor het eerst dat staten, niet koningen, soevereine entiteiten zijn die de absolute macht over hun eigen territorium moeten hebben. Hier is het internationale recht sindsdien eigenlijk grotendeels op gebaseerd. Ook de oprichting van de Volkerenbond en later de Verenigde Naties (VN) is uitgegaan van dit principe. Het belangrijkste doel was in eerste instantie het voorkomen van oorlog tussen staten. Bij de VN kwam er nog wel iets bij: de mensenrechten. Hiermee werd de staat ook verantwoordelijk voor het handhaven van een interne vrede.

Dit heeft met R2P nu een vervolg gekregen. Niet langer is alleen de staat zelf verantwoordelijk voor het handhaven van de mensenrechten, maar heeft de internationale gemeenschap als geheel hier een verantwoordelijkheid in. Zij heeft de verantwoordelijkheid om de mensenrechten te beschermen. Hiermee komen we terug op het probleem dat aan het begin werd geschetst: is er wel internationaal recht? Het besluit of er uiteindelijk militair wordt ingegrepen door de VN ligt bij de Veiligheidsraad. Daar hebben nog altijd enkele landen het vrijwel voor het zeggen: zo hebben de VS, China en Rusland een veto om het machtsevenwicht te bewaren. Kan R2P hierdoor eigenlijk wel werken? Welke rol speelt Nederland daarin? Waarom grijpen we alleen maar in met militaire middelen? Kan het ook anders?

Vervolgens werd de vraag gesteld of R2P eigenlijk een politiek of een juridisch gegeven is. Volgens Erica Meijers (hoofdredacteur van de Helling) is het uitgangspunt, de mensenrechten, juridisch, maar de uitvoering van R2P door de Veiligheidsraad bij uitstek politiek. Om deze reden zijn bijvoorbeeld ook niet de randvoorwaarden van Koffi Annan voor een goede implementatie van R2P in de stukken opgenomen. De grote landen waren te bang dat die ze teveel zouden beknotten in hun mogelijkheden. Toch is R2P een groot succes geworden. Het is in 2011 al vier keer in een resolutie van de VN gebruikt: onder andere in Libië.

Waar leg je echter de grens? Wanneer mag je ingrijpen? Moet je ook ingrijpen bij een hongersnood of alleen bij geweld tegen de eigen burgers? Volgens de criteria van Annan zou het zo moeten zijn dat in extreme gevallen geweld wordt gebruikt, maar in mildere gevallen ook mildere middelen. Met andere woorden, de ingezette middelen moeten proportioneel zijn.

Het “recht” in te grijpen kan echter ook misbruikt worden: de Veiligheidsraad kan makkelijk omzeild worden. Dit deed Rusland bijvoorbeeld toen het Ossetië binnenviel. Volgens één deelnemer kunnen we de R2P dus eigenlijk wel helemaal laten voor wat het is, omdat het toch onmogelijk is om de grote landen en machtsspelletjes heen te komen. Andere deelnemers wijzen er echter op dat het bijvoorbeeld in Kosovo en Kenia goed heeft gewerkt. Er ontstaan in de discussie hiermee eigenlijk twee kampen: één groep vindt dat we R2P niet moeten omarmen, omdat het lastig in te voeren is en we bijvoorbeeld niet om de Veiligheidsraad heen kunnen. Ook kunnen we niet overal waar dat nodig is ingrijpen. De andere groep legt de nadruk op de plaatsen waar het wel is gelukt en op het feit dat als je ergens wel kan helpen, je dat ook moet willen. Een deelnemer noemt het zelfs pervers dat we bijvoorbeeld niet in China ingrijpen.

Hierna gingen de verschillende subgroepen apart uit elkaar. Er wordt over drie stellingen gedebatteerd. Hieronder een korte verslag daarvan.

Stelling 1: Moet Nederland internationaal lobbyen voor toepassing van het principe van R2P?

Om te voorkomen dat de discussie alleen maar zou gaan over de juiste invulling van het R2P-principe, richten we ons op de vraag of Nederland in principe een aanjager zou moeten zijn van het toepassen van R2P in internationale instituties.

Enerzijds ontpint zich het idee dat een dergelijke koploperspositie Nederland niet past, omdat een klein land altijd beter in het vaarwater van grootmachten kan blijven. Het verleden heeft laten zien dat Nederland nooit het land is dat interventies instigeert; hoogstens leveren we troepen als het van ons verwacht wordt.

Daarbij komt het algemene bezwaar dat het R2P principe een dekmantel kan bieden aan eenieder die het handig acht om opportunistische redenen een land in te vallen. De realiteit van internationale betrekkingen is dat landen uit eigenbelang handelen, getuige ook ons selectieve ingrijpen bij mensenrechtenschendingen. Het is beter dat landen gedwongen worden hun ware motieven kenbaar te maken, dan dat ze zich kunnen verschuilen achter een principe dat toch niet consequent toegepast kan worden en dus betekenisloos is.

Tegenover deze stellingname bestaat de overtuiging dat de kracht van internationale afspraken wel degelijk verder kan reiken. Een internationale norm kan landen juist dwingen zich te verantwoorden voor hun daden. Omdat R2P duidelijke randvoorwaarden definieert – onder meer over proportionaliteit, motieven en verantwoordelijkheden – kan een staat daar op aangesproken worden. Een dergelijk mechanisme zou er juist voor kunnen zorgen dat internationale interventies zorgvuldiger gebeuren.

Als klein land is Nederland daarbij juist in een uitgelezen positie om het R2P op de agenda te houden. In tegenstelling tot grootmachten – waarvan het inderdaad in de lijn der verwachtingen ligt dat ze het principe oneigenlijk kunnen gebruiken – kunnen kleine landen een oprechte invulling aan het recht geven. In de internationale arena neemt Nederland regelmatig samen met ad hoc coalities progressieve en controversiële standpunten in waar het mensenrechten betreft; denk aan homo- en vrouwenrechten. In de Nederlandse grondwet is de taak tot het ontwikkelen van de internationale rechtsorde bovendien vastgelegd. Daaronder vallen ook het waarborgen van mensenrechten en het inzetten voor duurzame internationale vrede en veiligheid. R2P zou daar goed in passen.

Stelling 2: De Veiligheidsraad is het juiste instituut om te besluiten over het al dan niet militair ingrijpen in het kader van R2P. Hierover is geen verslag beschikbaar.

Stelling 3: Er is teveel aandacht voor militair ingrijpen als het gaat om R2P. Het is belangrijker om in te zetten op preventie.

Eerst kijken we naar de vraag: wat houdt preventie eigenlijk in? Hoe moeten we dat zien? We komen tot de conclusie dat we preventie heel breed kunnen zien. We zouden er bijvoorbeeld ook ontwikkelingssamenwerking (OS) onder kunnen scharen als dat gericht is op het ontwikkelen van de *civil society*. Het bestaan van een sterke *civil society* maakt het voor leiders moeilijker hun land met willekeur te regeren. Er zal meer moeten worden geluisterd naar de bevolking. Dit versterkt bovendien de legitimiteit van deze leiders, omdat ze hierdoor meer draagvlak zouden kunnen creëren en daardoor minder snel maatregelen zouden hoeven te nemen om te onderdrukken. Maar ook als OS is gericht op het verstrekken van voedsel kan het gezien worden als R2P: op die wijze zorg je ervoor dat het leven van mensen beter wordt. Zo bezien help je de ontwikkeling van de mensenrechten. Dit is misschien een hele goede manier om OS te gaan framen, omdat het tegenwoordig lijkt alsof OS alleen maar wordt gezien als geld over de balk smijten, waar geen goede dingen mee gedaan worden. Het lijkt nu zelfs weer ingekort te gaan worden bij de bezuinigingen.

Na OS zou er een tweede stap moeten volgen. Je zou op regionaal niveau moeten kijken naar *mediation*, monitoring en conflictbemiddeling. Dit blijkt in sommige regio's van Afrika, zoals Kenia, heel goed te werken. Ook in andere gebieden zou dit goed kunnen werken.

Als laatste redmiddel zou je de optie van militair ingrijpen achter de hand moeten houden. Maar: als je genoeg aandacht besteedt aan de eerdere stappen en daar echt op inzet, moet het in veel gevallen mogelijk zijn een militaire interventie te voorkomen.

Bij al deze maatregelen kun je je wel afvragen of het wel rechtvaardig is om te doen, omdat je, met name bij de laatste stap, wel ingrijpt in de soevereiniteit van een land en als het ware je eigen normen op een ander volk neerlegt. Als je er echter van uit gaat dat de mensenrechten universeel zijn en de moeite waard zijn om beschermd te worden, is het rechtvaardig om in andere landen in te grijpen.

Stemmingen

Per stelling worden er plenair nog enkele woorden gewisseld en vervolgens wordt er per stelling gestemd.

Algemene stelling: *R2P is een bruikbaar concept voor de internationale gemeenschap en voor Nederland.*

(9 voor, 3 tegen)

Stelling 1: *Nederland moet zich inzetten voor de implementatie van R2P.*

De groep die het hier over heeft gehad komt tot de conclusie dat een klein land als Nederland hier prima een voortrekkersrol in kan vervullen. Nederland heeft in het verleden regelmatig progressieve en controversiële standpunten ingenomen. Dat zou ze nu weer kunnen doen.

(8 voor, 4 tegen)

Stelling 2: *De Veiligheidsraad is het juiste instituut om te besluiten over het al dan niet militair ingrijpen in het kader van R2P.*

De groep die hierover heeft gediscussieerd is tot de conclusie gekomen dat we in het huidige machtsverhouding eigenlijk niet om de Veiligheidsraad heen kunnen. Zelfs als we een ander instituut in zouden stellen zouden de machtige landen toch wel een manier vinden om daar invloed op uit te oefenen en zouden ze beslissingen alsnog kunnen blokkeren.

(10 voor, 2 tegen)

Stelling 3: *Er is teveel aandacht voor militair ingrijpen als het gaat om R2P. Het is belangrijker om in te zetten op preventie.*

De groep die hierover heeft gedebatteerd is tot overeenstemming gekomen dat dit een goed idee is. We zouden R2P eigenlijk als uitgangspunt moeten nemen van ons buitenlandsbeleid en bijvoorbeeld ook ontwikkelingshulp voor een deel in dit kader gaan zien. Op die manier kan er meer draagvlak voor R2P komen en zal het makkelijker worden hiermee te werken.

We zouden hierbij het liefst met drie stappen werken:

Ontwikkelingshulp gericht op het versterken van de *civil society* en de *checks en balances* in een land → *Mediation* door diplomatie en met name georganiseerd in de regio → Militair ingrijpen.

(9 voor, 3 tegen)